

se radi o represivnim mjerama koje su talijanski fašisti provodili nad hrvatskim pučanstvom. No, gledano s druge strane, domaća je javnost ovim djelom dobila cjelovit uvid u političku, gospodarsku i kulturnu povijest susjedne nam države, pa je njegovo objavljivanje značajan doprinos poznavanju kulture i povijesti jednog europskog naroda.

Zlatko Kudelić

KNJIŽNI NIZ »HOMINES. TEMPORA. LOCI«: Povijest Mađarske, SAD, Talijana, Austrije, Uskoka. Izd. Barbat, Zagreb, 1995.–1997.

Svaki rat stvara tragične situacije, a posljedice su nesagledive i teške. Tako su i raspad SFR Jugoslavije 90-ih godina našega vijeka i velikosrpske agresije na velikom dijelu njezina prostora nanijeli katastrofalne štete u raznim oblastima života svih njezinih stanovnika, pa tako i hrvatskome izdavaštvu. Zbog toga se rata ugasio niz nakladničkih kuća, čak i one sa stoljetnom tradicijom, druge su se dijelom preorijentirale na sasvim druge poslove (koji nemaju bliže veze sa samom knjigom), a treće su pred izdajom. Međutim, život se – kao uvijek – stalno obnavlja i u ovakvim teškim prilikama, pa se u tim sveopćim teškoćama ipak pojavilo čak i više novih nakladnika, uglavnom tzv. malih izdavača, od kojih neki gotovo i nemaju zaposlenih radnika. Tako se – znatnim dijelom zahvaljujući upravo njima i borbi za svakidašnji kruh – na knjižnom tržištu ipak pojavljuju izdanja, pa čak i u iznenađujućoj količini, i, što je najzanimljivije, neka imaju i trajniju vrijednost. S obzirom na to da se radi o tržištu i preživljavanju na njemu – nije jasno kako se izdavačima isplati objavljivati te radove, koji su, očito je, nekurentni na tržištu uglavnom gladnome senzacija. Začudno je kako ti izdavači pokrivaju čak i osnovne troškove ediranja svojih knjiga, kad su troškovi tiska još uvijek visoki, a platežne mogućnosti većine stanovnika slabe, dok je tržište knjiga veoma suženo, i to uglavnom samo na prostor Republike Hrvatske.

Međutim, možemo slobodno reći – osobito smo sretni da knjige ipak izlaze te da se među njima povremeno nađu ne samo zanimljivi, nego i značajni rezultati istraživanja kulturnih i znanstvenih radnika, sadržaji i stranih napora, kakvi se očituju u knjižnom nizu »Homines. Tempora. Loci«, pokrenutom 1995. godine, čiji su sadržaji trajne vrijednosti. U takvu grupu, dakle, ulazi i tih nekoliko publikacija »male« zagrebačke nakladničke kuće Vladimira Štokala, Rabljanina. Njegova je prednost što je otprije poznat kao iskusni urednik niza izdanja u proteklom desetljećima, a koji je osnovao vlastitu izdavačku kuću (naravno!) s imenom svoga raspko-otočnoga znavičaja: »Barbat, d.o.o., Zagreb«. Taj je izdavač – kao rijetko koji u nas na tom polju – dobro pogodio cilj objavljivanjem više izdanja ozbiljnoga sadržaja. Ovom prigodom upozoravamo čitatelje na šest knjiga koje je Vladimir Štokalo objavio u svome zagrebačkom »Barbatu« tijekom posljednje tri godine, a kojima je privukao znatnu pozornost čak i probirljivoga dnevnog tiska.

Ono što me osobito privuklo koncipiranju ove ocjene: izdavač se zaista lijepo odužio svome rodnome otoku Rabu, što je rijedak slučaj, jer izdavači ipak, u načelu, idu za tržišnom logikom. Naime, objavio je omašnu knjigu mr. Željka Španjola, »Prirodna obilježja Raba« (1995.). Taj je autor i sam otočanin, Rabljanin, a u razdoblju kada je publicirana njegova knjiga bio je asistent na Šumarskom fakultetu u Zagrebu. Mladi znanstvenik dao je lijep uvid u razne oblasti života otoka Raba, u geoošku, geomorfološku, zemljopisnu, šumsko-šumarsku, poljodjeljsku, faunsku i drugu situaciju toga našega veoma poznatoga otočnoga oblika. Pri tome ističe i bitan suvremeni pro-

blem – zaštitu prirode, i to kopna i mora. Svakako, to je jedan od najtemeljitijih i najsadržajnijih radova koji su se u nas pojavili u posljednje vrijeme općenito, a o hrvatskim otocima napose. Suizdavač djela je Grad Rab, sponzora ima više, dok je uvodnu riječ dao prof. dr. Đuro Rauš.

No, ono što nas osobito zanima ovom prigodom: odavno su u našoj i inozemnoj literaturi, znanstvenoj i književnoj, prisutni senjski uskoci, pa je i literatura o njima opsežna – gotovo i opsežnija nego što je o Senju ukupno. Ipak, uvijek ima elemenata koji dodatno privlače našu pažnju, a o tome govori i knjiga sveučilišne nastavnice u Londonu Catherine Wendy Bracevegg, druga u nizu izdavačke kuće »Barbat«, ali je navodimo prvu. Zanimljivo je da je ta znanstvenica podrijetlom iz Australije, ali je s velikom akribijom utvrdila i mnogo pitanja na koje odgovara ili treba odgovoriti, i to na temelju dužih istraživanja i proučavanja. Rezultat je opsežan sadržaj njezine knjige pod naslovom »Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u šesnaestom stoljeću« (1997.); u svojem je engleskom izdanju knjiga objavljena također nedavno, 1992. godine. Sada je u našem izdanju predgovor napisao prof. dr. Ivo Banac, a autorica je u trinaest cjelina dala zanimljivu sliku – kako govori i naslov edicije – senjskih uskoka, života u gradu Senju te prilika na Jadranu u doba najzanimljivije za proučavanje i razumijevanje uskočkoga fenomena, u 16. stoljeću. Autorica je pri koncipiranju svoga rada koristila građu iz naših i stranih arhiva, znatan broj tiskanih izvora, knjiga i članaka na hrvatskome i stranim jezicima. S obzirom na to da je zaposlena u Engleskoj te da je – kako rekospo – Australijanka, C. W. Bracevegg dala je iznenađujuće plastičnu, jednu od najboljih i najobjektivnijih povijesnih slika i senjskih uskoka i Senja napose, te istočne obale Jadrana općenito u doba koje je znatnim dijelom bilo obilježeno upravo uskocima.

Sljedeće četiri knjige Nakladnička kuća »Barbat« posvećuje u ovome knjižnom nizu zanimanju u nas za strani svijet. Naime, u Hrvatskoj je produkcija prijevoda staroga nadnevka, ali oduvijek je bila relativno skromna, a napose sadržaja s povijesnim znanstvenim temama. Sada, odjedanput, u kratkome roku u ruke dobivamo čak četiri prijevoda sinteza povijesti nekoliko zemalja. Tako je »Barbat« najprije objavio »Povijest Mađarske« (1995.). To je djelo koautorski rezultat rada sedam mađarskih pisaca, i to iz Instituta za povijest Mađarske akademije znanosti. Na čelu toga značajnoga pothvata sveučilišni je profesor Péter Hanák; djelo je u Budimpešti 1991. godine bilo već tiskano na stranome jeziku, i to na engleskome. Suradnici su Kálman Benda, László Makkadi, Zsuzsa L. Naggy, Emil Niederhauser, György Spira i Károly Vörös. Sada je, u hrvatskom izdanju, proslav u svojstvu urednika dao dr. Drago Roksandić s Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Ne treba mnogo govoriti o značenju prijevoda i izdanja te knjige na hrvatskome jeziku, ali treba samo dodati da je to prva povijest Mađarske na hrvatskome jeziku (!), što je više nego iznenađujuće kad se zna da su Hrvati, napose u užoj (Banskoj) Hrvatskoj dijelili zajedničku sudbinu s Mađarima već od prijelaza iz 11. u 12. stoljeće, odnosno da su Budim, pa Budimpešta dominirali i tadašnjom Hrvatskom. Naravno, to je iznenađujuće i zbog tisućljetne, i to veoma bliske povezanosti dijela hrvatskih zemalja s Mađarskom, u okviru Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva, od ranoga srednjega vijeka pa sve do raspada Austro-Ugarske 1918. godine.

Do sada je objavljeno niz sinteza i monografija o povijesti Sjedinjenih Američkih Država. U taj drugi niz izdanja ulazi i djelo autora Charlesa Sellesa, Henryja Maya i Neila R. MacMillena: »Povijest Sjedinjenih Američkih Država«. To je djelo na hrvatskom jeziku objavljeno 1996. godine, i to prema izdanju koje je na engleskome objavljeno 1992. godine. Međutim, taj tadašnji opsežan rad prvotno je izdan još prije tridesetak godina, a do danas je tiskan u sedam izdanja, i u milijunskoj nakladi. Knjiga u početku nije bila ni zamišljena kao cjelovit uvid u prošlost SAD-a, nego kao politički povijesni pregled. No, svako je iduće izdanje mijenjalo neke svoje sadržaje, i to s tako uspješnim ritmom i lijepim odjecima da je do danas u znatnoj mjeri dopunjavano i postalo je sinteza sveukupne povijesti SAD-a. Uvodnu studiju dali su dr. Damir Grubiša i dr. Drago Roksandić, a taj znanstveno-kritički osvrt objavili su pod atraktivnim

naslovom: »Mistifikacije i realnosti američke povijesti«, čiji je sadržaj poučan i za hrvatske historiografe.

Za nas je osobito zanimljiv i sadržaj knjige »Povijest Talijana« (1996.), i to bez nekoga posebnog obrazloženja. Njoj je autor ugledni Giuliano Procacci, a do sada ju je objavio u više izdanja. Preveden je i na francuski jezik, a kad je prvi put objavljena (1968.), odmah je privukla toliku pažnju znanstvene i šire javnosti, i to s takvim pozitivnim odjecima, da je bila odmah i nagrađena u Italiji. I u njoj su Grubiša i Roksandić, spomenuti zagrebački znanstveni radnici, dali uvodnu studiju, ističući osobito pitanja vezana uz metodičke probleme sinteze povijesti Italije. Autor G. Procacci dotiče se i istočne obale Jadrana, pa tako i riječkoga područja, a ta su njegova razmišljanja i ocjene osobito zanimljivi. No, zaslužuju i zasebnu pažnju i zaseban prikaz, što ćemo, vjerojatno, uraditi drugom prigodom.

Nakladničko izdavačko poduzeće »Barbat« objavilo je još jedno zanimljivo izdanje, također o zemlji i narodu s kojim su Hrvati stoljećima bili i na najuži način povezani. Radi se o Austriji, pa ni ovdje ne treba osobito isticati značenje sadržaja i za nas. To je koautorska knjiga Ericha Zöllnera i Therese Schüssel, »Povijest Austrije« (1997., prema bečkome izdanju iz 1995.). I ovome hrvatskom izdanju je urednik dr. Drago Roksandić, koji je napisao i uvodnik: »Austrija u trajanjima: Erich Zöllner i njegovo djelo«; te istaknuo da ovom edicijom »hrvatska kultura dobiva prvu, znanstveno-popularno pisanu, sintezu austrijske povijesti«. Osnovica knjige zapravo leži u Zöllnerovoj sintezi »Geschichte Österreich«. U 35 cjelina (uključiv i »Tabelu Habsburgovaca« i kazalo imena, dok se literatura navodi iza poglavlja, u kojima ima i kronoloških tablica, karata itd.) daje se lijep presjek tisućugodišnjega trajanja upravne, odnosno državne cjeline koja je stoljećima vladala i znatnim dijelom Europe, te pojam koje je uglavnom izjednačen s Habsburškom monarhijom. Stoga je Roksandić s pravom upozorio na Zöllnerovu knjigu »Pojam Austrije. Oblici i promjene u povijesti«, te istaknuo njezino trajanje u razlikama.

Svih je šest knjiga izdano na za naše prilike neuobičajeno visokome tehničkom nivou, pa se to mora naročito naglasiti, jer su i troškovi razmjerno visoki. Naime, osim što su uvodni članci veoma kvalitetni – prerastaju uobičajene proslave, pa su prave rasprave, i grafičko i drugo oblikovanje više je nego uzorno, oprema je suvremena, pa služi na čast hrvatskome izdavačkom krugu, a, naravno, najviše izdavaču. Rekosmo da su predgovori svih izdanja studiozni, pa i do te mjere da odskakuju od sličnih, u načelu prigodnih i kratkih predgovora. Ovi su proslavi, međutim, već i sami značajni prilozi svaki u svojoj oblasti, te su znatan dobitak i za znanost i za našu kulturu. Prijevodi tih knjiga sa stranih jezika omogućuju i brže i bolje razumijevanje povijesnoga razvoja Austrije, Italije, Mađarske i SAD-a općenito. Štoviše, daju mogućnost komparacija, pa čak i s nekim današnjim političkim stajalištima tih zemalja prema zbivanjima na balkanskom prostoru i u središnjoj Europi unazad posljednjih nekoliko godina, tijekom raspadanja bivše SFR Jugoslavije i velikosrpske ratne agresije, a napose odnosa Austrije, Italije, Mađarske i SAD-a prema Republici Hrvatskoj.

Trebalo bi očekivati da »Barbat« nastavi takvim zanimljivim izdavačkim usmjerenjem. U prvome redu – sugeriramo – da bismo u ruke dobili studiozno izrađene preglede i studije, monografije i sinteze o povijesti i drugih nama susjednih zemalja ili onih s kojima smo bili bliže ili smo još uvijek povezani. To su u prvome redu Slovenija, Bosna i Hercegovina, Država Vatikanski Grad odnosno Sv. Stolica, Njemačka, Srbija itd. Svakako, s obzirom na zavičajnost izdavača, na otok Rab, ne bi bilo naodmet da dobijemo u ruke i povijest Republike San Marino – državnice koju je prema tradiciji osnovao izbjeglica s Raba, a koja je svojevrsna turistička velesila, čiji prihod od turizma premašuje prihod Republike Hrvatske (ako je vjerovati nekim pokazateljima). Uz to, ne bi bilo naodmet da ovaj iskusni izdavač – rapsko-zagrebački »Barbat« razmotri i mogućnost izdavanja »Rapskoga zbornika«, i to kao stalnoga glasila – godišnjaka ili čak i više svezaka godišnje, jer grade o otoku Rabu na otoku i izvan njega ima mnogo, i u nas i u inozemstvu. A uzora ima upravo u neposrednoj blizini Raba – već

niz godina izlazi, npr., »Otočki ljetopis Cres-Lošinj«, pa »Šenjski zbornik«, »Vinodolski zbornik«, a (u rujnu 1997. godine) tiskan je već i 39. svezak »Krčkoga zbornika« Povijesnoga društva otoka Krka (započeo je izlaziti 1970. godine). Jer, odavno je poznato da i Rab ima i više nego zanimljivu povjesnicu te sadržaje vrijedne proučavanja i objavljivanja rezultata proučavanja, kao i niz znamenitih ličnosti čiji su životi vrijedni istraživanja (dovoljno je spomenuti, npr., samo Markantuna Dominisa).

Petar Strčić

Austrian History Yearbook, University of Minnesota, svezak 27., 1996., 363 str.

Godišnjak »Austrian History Yearbook«, koji izdaje američki Center for Austrian Studies sa središtem na Sveučilištu Minnesota, usredotočen je na proučavanje povijesti Habsburške monarhije i Austrijske republike. Uredivačka politika toga časopisa dopušta i objavljivanje članaka koji se odnose na povijest zemalja nasljednica propale Monarhije. Prvi broj Godišnjaka tiskan je 1965. godine. Od tada je stekao veliki ugled, prije svega zato što su u njemu objavljivali svoje aktualne radove najeminentniji istraživači specijalizirani za povijest spomenutog područja (tzv. Central Europeanists ili Habsburg historians). Devedesetih godina sve je više članaka posvećeno temama iz socijalne povijesti, povijesti žena i židovske povijesti, a uz to su objavljeni mnogi radovi s novim pogledima na nacionalna pitanja u zemljama Habsburške monarhije. Tomu je pridonio urednik Solomon Wank. Njegov rad malo je poznat u hrvatskoj historiografiji premda ne bi trebalo biti tako. Naglasio bih da je njegova posljednja knjiga, to jest zbornik građe u dva sveska *Aus dem Nachlaß Aehrenthal. Briefe und Dokumente zur österreichisch-ungarischen Innen- und Außenpolitik 1885–1912* (Graz, 1994.) značajan izvor i za proučavanje hrvatske povijesti, jer su u njoj brojni podaci o sudjelovanju hrvatskih političara u »visokoj« politici Austro-ugarske monarhije, napose u razdoblju aneksije Bosne i Hercegovine i uoči Prvoga svjetskog rata.

Novi urednik Godišnjaka 1996. postaje Charles Ingraio, profesor povijesti s Purdue Sveučilišta. Stručni dio njegova životopisa također je zanimljiv. U bibliografiji Ingraioa izdvajaju se dva djela: *The Habsburg Monarchy, 1618–1815* i *State and Society in Early Modern Austria*. Ingraio je 1996. godine, nedugo nakon potpisivanja Daytonskog sporazuma, objavio i kritički esej *Ten Untaught Lessons about Central Europe. An Historical Perspective*, u kojemu je istaknuo nedostatak poznavanja historijskog konteksta među političkim vođama i njihovim savjetnicima, ali i istodobnu nesklonost specijaliziranih povjesničara da daju svoj doprinos javnoj debati o suvremenoj politici. Taj esej dostupan je na stranicama interneta (<http://h-net2.msu.edu/habsbweb/occasionalpapers/untaughtlessons.html>). Upoznavanje s urednikom »Austrian History Yearbook« završio bih njegovom kontroverznom tezom da prema povijesnim saznanjima i političkoj konstelaciji rješenje za jug Europe predstavlja stvaranje multinacionalne države koju bi činila istočna polovica bivše Habsburške monarhije, dakako bez dinastije Habsburga na čelu takve države. Gledište je teško opravdati povijesnom znanošću, no očito je da angažiranje povjesničara u suvremenu politiku donosi često iznenađujuće projekcije.

Godišnjak za 1996. (27. svezak) donosi 11 raznolikih tekstova: »Mass Emigration and Intellectual Exile from National Socialism: The Austrian Case« Egona Schwarza (1.–21.), »Ostarrchi Revisited: The 1946 Anniversary, the Millenium, and the Medieval Roots of Austrian Identity« austrijskog povjesničara Waltera Pohla (21.–41.), »The